

YUNANİSTAN'DA KURTULUŞ SAVAŞINI İZLEYEN GELİŞMELER

Seçil AKGÜN

28 Kasım 1922 sabahı Yunanistan kaynaklı bir haber , bütün dünyada şok etkisi bırakarak yankılanıyordu. Bu haber, Yunanistan'ın Türkler karşısında yenilgisi üzerine yakın Yunan politikasında çok etkinlikleri olmuş, başbakanlık, bakanlık gibi türlü üst yönetici görevlerde bulunmuş biri asker 6 kişinin kurşuna dizilmesi haberi idi. Yunanlılar'ın Büyük Taarruz'u izleyen kesin yenilgilerinden sonra gerçekleşen askeri darbe ile dönemin yöneticileri iktidar koltuklarından demir parmaklıklar gerisine gönderilmiş ve ondan sonra tarih sahnesinde hemen hemen her ihtilalde aynılık taşıyan çark dönmeye başlamıştı. Bu hemen ihtilale yol açan sorumluların bulunması, suçlu veya suçsuzların saptanması ve ihtilali pekiştirmek için de saptanan sorumluların cezalandırılmasıydı. Yunanistan'ın bu aşama-daki durumunda da Kral, hükümet üyeleri, cephe komutanı ihtilalci güçlere boy hedefi olmuşlardı. Bu kimseler gerçekten Yunanistan'ın büyük beklentilerle başlayıp sürdürdüğü Türk-Yunan savaşının gerçek sorumluları mıydı? Yoksa ihtilalcilerin aradıkları günah keçileri miydiler?

Yine her ihtilalde olduğu gibi bu kez de gerek Yunan kamuoyu gerek konu ile bütün ilgililer, ihtilali destekleyenler ve karşıt olanlar olmak üzere ikiye ayrılmışlardı. Yunanistan'la çok yakından ilgili büyük devletler de bu konuda kendi görüşlerini ortaya sermişler, kendi savları doğrultusunda ağırlıklarını koymaya çalışmışlardı. Ancak, bu tavırlar, Yunanistan'da savaşta dökülmüş kanlardan sonra yeniden kan dökülmesini önlememişti. Batı ülkelerinin uygarlığın beşiği gördükleri Yunanistan'da ihtilalcilerin dedikleri olmuş; siyasal açıdan suçlu gördükleri, basına ve kamuya kapalı yargılanma sonundaki yaşamlarını yitirmişlerdi.

Siyasal suçtan idam, uygar ulusları her zaman rahatsız etmiş, her zaman büyük tartışmalara yol açmıştır. Değindiğimiz infazlarda da gelişmeler farklı olmamış, ancak, yıllar geçtikçe olay unutulmuş, Kurtuluş Savaşı tarihi üzerinde duranlar tarafından bile pek anımsanmaz olmuştur.

70 yıl sonra geriye bakarak bu olayı gereği gibi değerlendirebilmek istersek, o dönemin Yunan politikasına biraz olsun yer vermek kaçınılmaz bir gereksinme olmaktadır.

Venizelos'un ülkesini büyük bir hırsla sürüklediği yayılma politikası, nedereyse Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazandığı 1830'a kadar uzanmaktadır. Avrupa devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı düşmanlıklarından kaynaklanan bir duyguyla eski Yunanın dirilişi olarak alkışladıkları bu hareket Yunanlılar'ın Trakya ve Batı Anadolu'ya sahip olma istencinin oluşup gelişmesine de yol açmıştır. Öteyandan Avrupa büyük devletlerinin her birinin Osmanlı İmparatorluğu'na kendi emperyalist politikası açısından bakarken de gitgide yayılma istencini hırs haline getiren Yunanistan'dan kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmayı amaçlamışlardır. Nitekim, XIX. yüzyıl sonlarında İngiltere Başbakanı olan Gladstone, "Türkleri çantasıyla bavuluyla Avrupa'dan atmak"¹ sözünü kullanırken, kuşkusuz Türkler'den alınacak topraklarda İngiliz emellerine hizmet edecek bir Yunanistan düşlüyordu.

Bu itimler gitgide Yunanlılar'a Hellenizmi canlandırma misyonunu üstlendiklerini düşündürmeye başladı. Yunanistan'ın bu ilkeyle girdiği Balkan Savaşları'nda büyük rol oynayan Elefterios Venizelos bu savaşlarda Yunan topraklarına %68'i kadar yeni toprak katarak Yunanistan'ın yüzölçümünü 25014 mil den 41993 mile çıkarmıştı. Nüfus ise 2 700 000 den 4 800 000 e ulaşmıştı². Trakya ve Ege Denizi'nde de ülkesine sağladığı büyük kazançlarla haklı bir üne erişen Venizelos, Birinci Dünya Savaşı başlarken de başbakan olduğu dönemdeki savaş politikasıyla bu kez de Anadolu topraklarına uzanarak Yunanistan'ın 1912 sınırlarını daha da genişletmeyi hedefledi. Bu amaç doğrultusunda ilerlemek isteğiyle 1915 Ocak ayında krala sun-

¹ Yuluğ Tekin Kurat, *Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması*, Ankara, 1976, s. 42

² Douglas Dakin, *The Unification of Greece 1770-1923*, London 1972 s. 201

duğu iki memorandumla savaşa girmek gereğini ve Anadolu beklentilerini anlatmıştı³. Oysa İtilaf Devletleri'nin savaşa girme karşılığı Yunanistan'ın önüne serdiği çekici önerilere karşın Yunan Genelkurmay Başkanı Metaxas başta olmak üzere ne Kral Konstantin, ne de Yunanistan Popüler Partisi Başkanı Gounaris bu konuda istekli görünmüşlerdi. Nitekim Venizelos'un memorandumundan sonra Albay Metaxas, Kral'a Yunanistan'ın asla Anadolu'da tutunamayacağı⁴ söyleyerek Venizelos'un memorandumundan sonra görevinden çekildi. Öteyandan, 1915 Aralık ayında yapılan seçimlerde Yunan halkı da bu konuda olumsuz düşüncelerini Venizelos'a oy vermeyerek belgelemiş, savaşta direnmek, Venizelos'a makamına mal olmuştu. Seçimlerden sonra görünürde aktif politikadan ayrılan Venizelos, 1917 yılına kadar Selanik 'te savaşa girmek için kamuoyu yaratmak ve taraftar toplamak amacıyla gizli faaliyet sürdürdü. 11 Haziran 1917'de de özellikle Fransız desteğini alarak gerçekleştirdiği darbeyle Kral Konstantin sürgüne yollanırken yerine oğlu Alexandr geçirildi. Venizelos ise Konstantin den boşalan krallık tacını giyen Alexandr'ın başbakanı oldu⁵. Böylece, iktidarı ele geçirmek, kralı sürgüne yollamak ve ülkeyi savaşa sokmak gibi üç iş birden başardı.

Bundan sonraki aşamalar, Yunanistan'ın 1917'de İtilaf Devletleri yanında savaşa girişi ve Venizelos'un Yunanistan'ı bu son anda soktuğu savaşın meyvelerini toplamak üzere silah bırakışma ve barış görüşmeleri masalarına oturmasıydı. Oysa Venizelos'un asıl beklentileri Batı Anadolu'da olduğundan, onun savaşı yeni başlıyordu.

1919 başında toplanan Paris Barış Konferansında Lloyd George'un onayını ve desteğini kopararak 14 Mayıs'ta gerçekleştirdiği İzmir çıkarması ile de Yunanistan'ı Küçük Asya Macerası diye adlandırılan yeni bir savaşa itti. Bundan sonra, Ege sahillerinden Anadolu içlerine doğru yaklaşık 1.5 yıl sürecek olan, karşıtlarının susturulacağı hapise atılacağı veya sürüleceği Türk-Yunan savaşı gelişecekti.

Venizelos, Sevr görüşmeleriyle Birinci Dünya Savaşı'na girmekle Yunanistan'a sağladığı zaferin diplomatik yönünün de pekiştiği kanısındaydı. 1917'de yönetime el kayarken savaştığı halk deste-

³ Lloyd George, *New York Times Current History*, Oct. 1923 s. 546

⁴ Douglas Dakin; *a.g.e.* 205

⁵ Miller; *The Ottoman Empire and Its Successors (1701-1827)* Cambridge 1936, s. 536

ğini de artık seçimle belgeleyebileceğini düşündü. İzmir ve Batı Anadolu kazancının mutluluğu ile halkın kendisini destekliyeceğini sandığı 14 Kasım 1920 seçimleri Venizelos'un umduğu sonucu getirmedi. Bir yandan İzmir'in işgalinde karşılaşılan çok sert karşıkoyma, bir yandan da Fransa'nın ve kendi yerine Yunanlılar'ın İzmir'e çıkarılmasına kızan İtalya'nın Yunanistan'a desteklerini yitirmek gibi etkenler de bu yenilgide rol oynadılar⁶. Venizelos, 17 Kasım'da görevinden çekildi.

Başlangıçtan beri Venizelos politikasını benimseyememiş olan sürgündeki Kral Konstantin, bu gelişmeden hemen sonra 19 Kasım günü (1920) *Petit Parisien* gazetesine bir demeç vererek Türkler'le barış yapmak gereğini vurgulamıştı. Ancak İngiltere, Lloyd George'un Kral'ın görüşüne karşılık olarak 29 Kasım'da *New York Times* de yer alan demeciyle kesin tavrını belirtmişti. Venizelos yönetiminin son bulması üzerine ülkesine ve Alexandr'in ölümü ile boşalan tahtına geri dönen kralısa Yunanistan'ın hamisi İngiltere'nin desteğini yitirmemek için aslında onaylamadığı Venizelist politikayı sürdürmek durumunda kalmıştı.

Yunanistan üzerinde İngiliz etkisi o denli güçlüydü ki seçimlerde Gounaris'in kesin üstünlük sağlamasına karşın, Başbakanlığı Venizelosçu Rhallys sürdürmüştü. 5 Şubat 1921'de Rhallys in emekliye ayrılması üzerine halkın seçeneği olan Gounaris yerine bu kez de Nicholas Kaloguyeropoulos getirilmişti. Nitekim 6 yıl İngiliz kara listesinde kalan Gounaris'in başbakanlığa getirilmesi ancak 7 Nisanda ve Lloyd George'un direktiflerini uygulaması karşılığında oldu⁷. Süregelen güçlü İngiliz bağımlılığı ise, General Papulas'ın İnönü yenilgisinden sonra bile Yunanistan'ın girişilmiş maceradan caymasını engelledi. Üstelik savaşa karşı önceden görülen genel isteksizlik de yerini hırsla ve iddiaya bırakmıştı. Hatta Türkler için bir dönüm noktası olan Sakarya Zaferi'ni izleyen günlerde, 24 Eylül 1921'de Gounaris kaygıyla "Artık yöneticiler de bakanlar da bu savaşı durduramazlar"⁸ diyerek Yunan halkının ilkin desteklemediği politikadaki kesin tavrını

⁶ *Ibid.* s. 543

⁷ *Betrayal.* s. 547

⁸ *Ibid.* s. 548

anlatmış oluyordu. Oysa Gounaris'ten başka Kral olsun, Savaş Bakanı Thetokis olsun, hatta son aşamada Yunan ordularının başkomutanlığıyla yükümlü kılınacak Hadjianestis olsun, Türkler karşısında Yunan ordularının en ufak bir şansı olmadığına inanmakla birlikte artık savaşmaktan başka yapacak bir şey olmadığı görüşündeydiler. Nitekim Hacıanestis, 9 Ocak 1922 tarihinde yeğenine yazdığı bir mektupta Türk-Yunan savaşına ilişkin karamsar duygularını ve beslediği kötümserliği belirtiyor, İngiltere tarafından Küçük Asya politikasını sürdürme zorunda bırakılmaktan yakınıyor, ve "Benim görüşüme göre bugün, geçen Şubat ayına göre çok daha kötü durumdayız. Milyarlar değilse bile milyonlarca masraf ve binlerce sağlıklı, yetenekli can kaybetmek bahasına da olsa bu şartların elinde oyuncak olmaktan kurtulamıyoruz"⁹ diye savaşı sürdürenlerden yakınıyordu.

Türkiye'nin Yunanlılar tarafından işgali, başlangıçtan beri KKE (Yunan Komünist Partisi) tarafından da eleştirilmiş, partiler bunu destekleyen İngiliz emperyalizmi hizmetkarlarına karşı aktif bir kampanya başlatmışlardı. Bu görüşte olanların çabasıyla Yunanistan'da 1921 Martında demiryolu işçilerinin daha iyi ücret ve işgüvencesi için başlattıkları grev, Anadolu daki işgale karşı bir direniş halini aldı.

Hükümetse direnişlere karşı sert önlemler alarak ve grevcileri cepheye göndererek sorunun üstesinden gelmeye çalışmıştı¹⁰. Oysa bu gibi önlemler, Yunanistan'da ve cephedeki asker arasında kralın geri dönüşünden beri zaten var olan Kralcı-Venizelist çekişmesini kabartmaktan başka bir işe de yaramamıştı.

Kralcı-Venizelist ayrımı iktidar değişikliklerinde bütün ülkelerde de görülebilen karşılıklı hoşnutsuzluğun uzantısıydı. Bir bakıma da Venizelos'un Küçük Asya politikasının yankısıydı ve Yunanistan'da Türklerle savaşmak konusunda bir bütünlük olmadığına da en büyük göstergesiydi. Yine de savaş, Yunanlılar'ın 1922'deki kesin yenilgilerine kadar sürdü. Türk zaferinden sonra bir milyona yakın Yunanlı'nın Türkiye'den Yunanistan'a kaçtığı öne sürüldü¹¹. Ölenlerin kayıpların hesabı istenmeye başlandı.

⁹ *Ibid.* s. 546

¹⁰ Bülent Gökav, "Yunan Komünistleri Anadolu İşgaline Karşı", *Tarih ve Toplum*, Temmuz 1992, s.8

¹¹ J.A.R. Mariot, *The Eastern Question*, s. 530

Bu veriler ışığında üzerinde durmak istediğimiz siyasi idamları incelediğimizde şunu görürüz: Yunanistan 'ın Türk Kurtuluş Savaşı bitimindeki yenilgisi üzerine kurşuna dizilen altı kişi, Türkler'e karşı başlatılmış kampanyanın sürdürülmesinde sözde ısrar etmekten suçlu görülmüş ve cezalandırılmışlardır. Oysa sonradan yapılan değerlendirmelerden bazılarına göre, hem bu kimseler, hem de aynı suçlamayla ikinci kez sürgüne gönderilen Kral, Anadolu'ya sahip olma girişiminin Yunanistan için ümitsizliğinin ve bu girişimin ülkeye getireceği felaketin bilincindeydi. Dolayısıyla, kimi eleştirilere göre sorumluluk, yönetici kadrodan başka bir yerde aranmalıydı ki bu da ülkeye baskı yapan yabancı devletler ve onların körükörüne hizmetkârlarıydı. Ama, görüldüğü gibi, İngiltere dışında bu devletler de yavaş yavaş Yunanistan'dan desteklerini çekmişlerdi. Amerika Birleşik Devletleri ise yeni yönetimi tanımamıştı bile¹². Öte yandan Yunan hükümeti de mimarı olmadığı bir politikayı terk etmek kararlılığını gösterememişti. Üstelik, 1922 yılı başında söz verdiği yardımı da gitgide azaltan İngiltere'nin ancak Kral'ın çekilmesi durumunda yardımı hızlandıracağı söylentileri yayılmaya başlamıştı. Bu durumun getirdiği sıkıntılara Gounaris 'in iki kez üst üste istifa etmesiyle patlak veren hükümet bunalımı da eklenince, Yunanlıların Küçük Asya'daki durumunun gitgide kötülediğini gören müttefikler, 1922 Şubatında Sevri'n yeniden ele alınıp düzenlenmesini önerdiler. Londra 'da bu amaçla toplanan konferansta bir anlaşmaya ulaşılamayınca barışı sağlayabilme kararlılığıyla 22 Martta Yunanlıların İzmir'den çekilmelerini istediler¹³. Yeni koalisyon hükümeti ise, Sakarya yenilgisi üzerine istifa eden Başkomutan Papoulas 'ın yerine General Hadjianestis'i geçirmişti. 29 Haziran 'da toplanan Yüksek Şura da savaşa devam kararı almıştı. Alınan bu karar, kısa bir süre sonra koalisyon hükümeti ile birlikte Yunan ordusunun da sonunu getirecek, Venizelos'un Küçük Asya rüyasının tam bir yenilgiyle sonuçlanmasına karşın, bu yenilgi-den Venizelos yerine o anki yönetim sorumlu tutulacaktı.

¹² Betrayal.. s. 549

¹³ Mariot, a.g.e. s. 530

26 Eylül 1922 sabahı Atina göklerinde dolaşan uçaklar, önce Albay Gonatas'ın silahlı kuvvetler adına bildirimlerini atarak ihtilali duyurdular. İkinci olarak da Kral 'dan çekilmesi istendi. Gonatas, Plastiros ve Fokas, yönetime el koydular. Bakanlar tutuklandı. Kral'a ise dokunulmadı. Hatta İngiliz birliklerinin kraliyet ailesini Palermo'ya götürmeleri sağlandı ¹⁴.

Öteyandan, İhtilal Komitesi İngiliz Elçisine yönetimi hemen sivil devredeceğine ilişkin verdiği sözü tuttuğunu kanıtlamak için Zaimis'in başbakanlığında bir sivil yönetim görüntüledi. Ancak ipler, cuntanın elindeydi. 18 Ekim'de yayınlanan bildiriyle de sorumluların cezalandırılacağı bildirildi.

İhtilal liderleri Gounaris yaşarsa, gerçek bir seçim halinde iktidarı elden kaçırabilecekleri olasılığıyla, suçluları yargılamak üzere askeri mahkeme kurulacağı duyuruldu. 3 Kasım günü, 11 askeri hakimden oluşan ve başkanlığını Venizelist General Athonaias 'ın yürüttüğü ihtilal mahkemesi çalışmaya başladı¹⁵. Ölüm cezası söylentileri de hiç gecikmedi. İngiliz hükümeti ise bu cezaları önlemeye çalışacağını, aksi halde Yunanlılar'la diplomatik ilişkilerini keseceğini duyurdu¹⁶.

Vakit geçirilmeksizin askeri mahkeme önüne çıkarılan koalisyon hükümeti üyeleri için alınan ivedi kararlarla General Xenophon Stratzios ve Amiral Michael Goudas yaşam boyu hapis cezasına çarptırılırken biri Komutan Hadjianestis olmak üzere altı kişi, kendilerini infaz mangasının önünde buldular. Venizelos'un Batı Anadolu'da yayılma politikasının altı kurbanının kimlikleri şöyleydi¹⁷:

Demetrios Gounaris: 3 kere Başbakanlık yapmış, çeşitli yönetimlerde bakanlık görevleri sürdürmüş. "Popüler Parti"nin lideri. Mecliste 365 milletvekilinin 185'inin oyunu alarak çoğunluğun lideri olarak tanınmış. Seçkin bir avukat, kültürlü bir dil uzmanı ve bilim adamı, etkin konuşmacı.

¹⁴ Dakin, a.g.e. 238

¹⁵ *Ibid.* 239

¹⁶ *Ibid.* 239

¹⁷ Adamtiosth Polyzoides, "The Greek Political Executions", *New York Times Current History*, October 1923

Nicholas Stratos: Reformis Parti'nin lideri. Çok yetenekli, faal, Yunanistan'ın en yetenekli hukukçularından, Balkan Savaşları sırasında Venizelos'un Bahriye Nazırı, değişik politik dönemlerde türlü görevler almış bir kimse.

Petros Protopapadakis: Eski başbakan. Birkaç kez bakanlık yapmış, 30 yıl Cyclades de Naxos Adası'nın Ticaret Odası temsilciliğini sürdürmüştü. Matematikçi, mühendis. Yeteneklerini politik arenada da sergilemiş. İç borçlanma esnekliği sağlayabilmek için banknotların küçültülmesi sistemini kurmakla tanınıyor. Mahkemede 61 yıllık ömründe ne nedenle olursa olsun hiçbir zaman yargı önüne çıkmamış olduğunu özellikle vurgulamıştır.

George Baltadjis : 6 ayrı hükümetin Dışişleri Bakanlığını yapmış, Yunanistan'ın en varlıklarından. Gerçek bir centilmen olarak tanınmakta. Diplomaside ve politikada bir dahi olmamasına karşın Atina'nın Dışişleri çevresinin en büyük güven ve desteğine sahip kimse olduğu söylenmekte. İdama mahkum olanlar içinde en masum olanı biçiminde nitelendiriliyor.

Nicholas Theotokis: Korfulu. 1916'da ölen büyük Yunan lideri George Theotokis'in oğlu. Yunanistanda sayıları pek az olan aristokratlardan biri. Savaşın ilk yıllarında çok tehlikeli bir görev olan Almanya Elçiliğini sürdürmüştü. İstanbul'u Ruslar'a vermek isteyen müttefiklerin sempatisini kazanamamış olmasına karşın, Yunanistan'ın Almanya yanında yer almasına direnmiş. İlk sürgününde Kral Constantin'i izlemiş, 1920 seçimlerinden sonra "Portfolio of War" Savaş Bakanı olmuş. Pek parlak olmasa da çok dürüst bir kimse. Küçük Asya kampanyası sırasında Gounaris Hükümeti'nin üyesi olması, kurşuna dizilmesine yol açmıştır.

General Hadjianestis: Yunan ordusunu en iyi eğitim görmüş subaylarından. Fransız ekolünden. Ateşli vatansever, disiplinli, Balkan Savaşlarında başarılı hizmetleri olmuş. İzmir olayının başlangıcından beri aktif görevde. Yunan kuvvetlerinin kumandanı. 1922 Haziranında, yani yenilgiden üç ay önce kendisine bu görev zorla kabul ettirilmiş. Yenilgiyi önleyemediğinden kurşuna dizildi.

İnfaz, 27 Kasım'da bir önceki hükümetin çekilmesi üzerine kurulan Gonatas hükümetine kaldı. İngiltere ise son ana kadar idamları

engellemeye çalıştı. Cunta, idamı istenenlerin bağışlanmaları için İngiltere'den bu kimselerin bir daha Yunanistan'a girmemelerinin teminatını isteyip İngiltere de bu garantiyi veremeyince 27 Kasım'da hüküm yerine getirildi¹⁸. 6 kişi kurşuna dizildi.

Bütün siyasal idamlarda görüldüğü gibi, Yunanistan'da da infaz kararları ve mahkeme Yunanistan'da ve dış ülkelerde ağır eleştirilere uğradı. Olay, Okyanusun öbür tarafında Amerika Birleşik Devletleri'nde de yankılandı. New York Times, yargıçları sırtlarını ihtilal komitesine dayamış çıkarıcı kimseler olmakla suçladı. Askeri mahkeme başkanıyla savcısının Kral Constantin'e karşı yeni rejim tarafından birtakım mağduriyetlere uğratılmış ateşli Venizelistler oldukları, öbür üyelerinin de Anadolu'da yenik düşen Yunan ordusunda buldukları yazıldı¹⁹. Oysa yargı üyeleri Yunan halkının egemenlik istencini yansıtan ihtilale dayanarak hareket ettiklerini söylüyorlardı. Yine de her siyasal mahkemede görülebilen intikam duygusu, bu kez de rolünü oynadı. Basına mahkemelerle ilgili kesin sansür uygulandı. Öteyandan türlü siyasal gruplar yargılananların halk oyu ile iktidara geldiklerini öne sürerek daha adil bir mahkeme önünde yargılanmaları gerektiğini vurguladılar. Bu öneriye Fransa dışında Atina'daki bütün yabancı elçiler katıldılarsa da ihtilal komitesi, yükselen sesleri duymazlıktan geldi. Kasıtlı olarak Yunan halkını aldattıkları ve kendilerini zorla seçtirdikleri öne sürülen bu kimseler geniş bir iddianame ile belli konularda suçlanıp hüküm giydiler. İki kişi dışındakiler kurşuna dizildi. İhtilal Komitesine göre Kral, Alman İmparatorluğu ile akrabalığı dolayısıyla Alman yanlısı bir politika sürdürmüştü. Üstelik Yunan ordularını yönettiği Sakarya yenilgisinden sonra da orduyu terk etmişti. Geri kalan sanıklara gelince iddianamede bu kimseler 15 ayrı noktada suçlanmışlardı. Bunlar şöyleydi²⁰:

1. Suçlular, İtilaf devletlerinin 3 Aralık 1920'de Yunan Hükümetine Kral Constantin'in plebisit yoluyla geri getirilmesi önerisine şiddetle karşı koymuş, sonunda plebisit yapılmış ve Kral geri gelmiştir.

¹⁸ Dakin, s. 239

¹⁹ The Greek.

²⁰ *Ibid.*

2. Sanıklar Venizelos ve Tittoni arasında gerçekleşen bir anlaşma uyarınca İtalya tarafından Yunanistan'a bırakılan Kuzey Epir (us) bölgesine sahip çıkmamışlardır. (Roma'dan yeni alınan bilgilere göre bu anlaşmanın İtalya tarafından onaylanmadığı öğrenilmiştir)

3. Sanıklar, İtilaf Devletlerinin Yunanistan'a Constantin'in dönüşünün ambargoya yol açtığına ilişkin 8 Kasım 1920 tarihli notasını tanımamışlardır. Bu bağlamda söz konusu kimseler, Yunanistan'ın A.B.D. den 33.000.000 Dolar kredi, Londra 'dan 5.000.000 Sterling kredi ve ayrıca Constantin'in tahta döndürülmediği takdirde Fransa'dan sadece istek yaparak sağhyabileceği 566.000.000 Franklık krediyi elde edememesinin sorumlularıdır.

4. Sanıklar, silahlı kuvvetler üyelerinin müttefiklerin güvenine sahip olamamalarından sorumlu tutulmaktadır.

5. Aynı kimseler, Kral Constantin'e tahttan çekilmesi yolunda Fransız isteği üzerine ona bu doğrultuda hareket etmeyi önermemekten sorumludurlar.

6. Hazır kuvvetler daha ön saflarda yerlerini almadan Eskişehir'e ilk saldırıyı başlatmaktan sorumludurlar.

7. Eskişehir-Afyon Karahisar tren yolunun işgalinden sonra Ankara'ya doğru ilerlemeyi sürdürmekten suçlanmaktadır.

8. Kral Constatin 'in ordu başkomutanlığını üstlenmesini onaylamaktan sorumludurlar.

9. Halka ait parayı çarçur etmekten sorumludurlar.

10. Yunan toprak ve ulusal istencini tam olarak belirtmeden itilaf devletlerinin Yunan sorununa çözüm bulmalarına göz yummaktan sorumludur.

11. Sevilmeyen ve ruhsal dengesizlikler içinde yüzdüğü bilinen Hadjianestis'in İstanbul üzerine yürüyüşünün sorumlularıdır.

12. İstanbul üzerine yürümek gibi saçma bir girişim yüzünden Küçük Asya'daki güçlerin zayıflamasına yol açmaktan sorumludurlar.

13. Ülkenin mali durumunun bozulmasından ve Yunanistan'a sağlayabilecekleri başka kredileri engellemiş olmaktan sorumludur.

14. Kralın kardeşi Prens Nicholas'ın başkanlığında amacı ülkeyi terör içinde bırakmak olan bir gölge kabine kurdurup çalışmasını onaylamaktan sorumludurlar.

15. Son olarak da Venizelos'un Avrupa 'da boyunduruk altında yaşayan Yunanlıları temsil etmesini onaylamamaktan sorumludurlar.

Görüldüğü gibi Venizelos'un Lozan'da Yunanistan'ı temsilen konferans görüşmelerine katıldığı günlerde onun politikasının başarısızlığını yaşamlarıyla ödeyen bu kimseler, kendilerine ait olmayan bir politikadan sorumlu tutulmuşlardı. İktidara geldikleri 1920 yılında Yunan halkını Türkler'in sözde ezmekte oldukları Rumlar'ı kurtarmak heyecanı ile ayaklanmış buldular. Öte yandan, İngiltere'nin kendi çıkarları doğrultusundaki baskısı ile I. Dünya Savaşı'nın yarattığı bunalımı kendi başına atlatamayacak Yunanistan'ı bağımlı kılmasına tanık oldular. İstesinler veya istemesinler, Türk topraklarına egemen olabilmek için çarpıştılar. Ancak, Venizelos'un olsun, kerhen de olsa onun politikasını yürüten Kralcılarının olsun göremedikleri, gerçek olandı. Bu gerçek, el uzattıkları toprakların Türk yurdu olduğuydu. Türkler'in topraklarını kurtarmak ve ülkelerini bağımsızlığa kavuşturmak için gerekirse kanlarının son damlasına kadar savaşmaktaki kararlılıklarıydı. Atatürk'ün Hak Kuvvete üstündür sözü çerçevesinde, hakları olan topraklardan asla ödün vermeyecekleri idi.

Türkler'in azim ve kararlılığı itilaf devletlerinin ve Yunanlılar'ın bir takım strateji yanılgıları ile bir araya gelince savaş meydanlarından binlerce kişinin kanının dökülmesi kaçınılmaz olmuş, savaş bitimiyse Yunanistan'a yeni sorunlar getirmiş, yeni kanlar döktürmüştü.

İlginç olan şudur ki günümüzde doğu ülkelerinin siyasal bunalımlarına insan hakları bekçileri olarak karışma hakkını kendilerinde gören batı devletleri, şimdi de yaşadığımız gibi, kendi ailelerinden saydıkları bir ülkenin benzeri gelişmelerine bambaşka gözlerle bakmakta, gelişmeler karşısında bambaşka kimliğe bürünmektedirler. Nitekim yukarıda da değinildiği gibi Yunanistan'daki siyasal idam ka-

rarları arifesinde idamlar gerçekleştiği an Yunanistan ile siyasal ilişkisini kesme tehdidi savuran İngiltere bile sözünü batı dünyasının bu idamları unuttuğu çabuklukla unutmuştur. 70 yıllık bir kesit içinde benzeri gelişmeler değerlendirildiğinde aynı tablonun yenilendiği görüldükçe, bütün dünya ülkelerinin Atatürk'ün din ve ırk ayrımından uzak insanlık ülküsünü, "Dünyanın filan yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne? dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alakadar olmalıyız. Hadise ne kadar uzak olursa olsun bu esastan şaşmamak lazımdır. İşte bu düşünüş, insanları, milletleri ve hükümetleri hodbinlikten kurtarır. Hodbinlik şahsi olsun milli olsun daima fena telakki edilir"²¹ sözleri ile açıkladığı düşünceye kavuşmasını dilememek elde değildir.

²¹ Enver Ziya Karal, *Atatürk'ten Düşünceler*, Ankara, 1986 s. 155